

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Русаков С. С.

*кандидат філософських наук, доцент,
професор кафедри філософської антропології,
філософії культури та культурології*

*Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Освіта – ключовий соціальний інститут, який сприяє прогресу суспільства, стимулюючи переходи на нові етапи розвитку. На думку вчених основним засобом досягнення цієї мети в освітній сфері є не лише передача інформації, але й формування цінностей [3, с. 466]. Подібної наукової позиції дотримуються європейські дослідники, які стверджують про зміну мети освіти: «Головною метою є розвиток особистості, індивідуальності, а не тільки формування професійної придатності, тобто набуття знань і навичок» [7, с. 20]. Тому важливим змістом освіти стає система загальнолюдських цінностей.

Маклафлін Т. вважає, що значна частина освітнього мислення, політики та практики не лише придатна для філософської уваги, але й потребує її [8, с. 474]. Філософія складає основу сучасної освіти, адже «формує світогляд, ціннісні орієнтації людини, вводить у контекст національних і загальнолюдських цінностей, навчає цінувати демократію, свободу й власну державність, розуміти національні інтереси й проваджувати їх в життя» [1, с. 302].

Філософія в університетській освіті і науці, на нашу думку, сприяє формуванню глибокого розуміння складних соціокультурних процесів сьогодення та їхнього впливу на суспільство. Філософія допомагає підготувати фахівців, які вмітимуть на високому рівні аналізувати ці процеси, розвиває критичне мислення та вчить висловлюватись про світ. Джонатан Хейбер, розглядаючи генеалогію критичного мислення, чітко пише: «Усе почалось з філософії» [6, с. 20]. Дослідник обґрунтовує це позицією науковців та освітян, які вважають, що здатність дивитись на проблему з різних точок зору є важливою навичкою людини, яка володіє критичним мисленням. Таким чином викладання філософії для студентів різних спеціальностей складає важливе підґрунтя професійного зростання майбутніх фахівців.

Український вчений професор Г.І. Волинка вважав, що філософію не можна вивчати, наголошуючи лише на змісті тієї чи іншої філософської концепції – це, на думку дослідника, є не філософією, а її продуктами. «Філософія – це активність, діяльність для створення цього продукту. Саме цю діяльність, цю активність і варто засвоювати. Зразки такої діяльності дає нам історія філософії, за це її називають школою мислення [5, с. 10].

Важливим напрямом розвитку університетської освіти і науки є безпосередня підготовка фахівців у сфері філософії. Проаналізувавши наукову спадщину Г.І. Волинка, відзначимо нову стратегію трансформації філософської освіти для молоді, яка спирається на принципах історичності, поліфонії та повноти. В.П. Андрущенко вважає, що вона надала можливість сучасному студенту вільно й творчо підійти до своїх наукових ідей, контекстуально мислити, практично втілювати напрацювання [2, с. 6].

Такий підхід до філософської освіти був закладений вченим та організатором вищої освіти Г.І. Волинкою під час наполегливої та послідовної роботи на посаді завідувача кафедри філософії (1989–2014 рр.), проректора з наукової роботи та міжнародних зв'язків Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова (2003–2014 рр.). Пам'ять про відомого педагога плекається колективом університету [4].

Відомий дослідник був одним з основоположників сучасного навчального підрозділу в Драгомановському університеті, який готуватиме фахівців у сфері філософії для сучасної України (2005 р. – Інститут історії та філософії педагогічної освіти, потім навчальний підрозділ мав різні найменування – Інститут філософської освіти і науки, Факультет філософії та суспільствознавства, з 2022 р. – Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики), тому сприяв формуванню наукового осередку, де поєднується розуміння історії філософії та прагнення з'ясувати сутнісні причини нових тенденцій, взаємопереплітаються традиції та інновації.

Модель філософської освіти і науки, яку запропонував Г.І. Волинка окреслює важливість поглибленого вивчення філософії та її взаємозв'язків з культурою, освітою, вихованням; створення сприятливого середовища для активної дискусії та обміну ідеями між студентами та викладачами; підтримки молодих дослідників та студентських наукових гуртків у проведенні власних досліджень у сфері філософії.

Перспективність філософської освіти і науки в університетській системі підготовки фахівців також полягає в тому, що нині філософія виходить за межі свого традиційного застосування як окремої дисципліни. Певним чином це кидає виклик академічній філософії,

однак вчені стверджують, що це свідчить не про «кінець філософії», а про зміну векторів її застосування, оскільки «запити філософських смислів» (С. Кримський) виникають у всіх сферах творчої діяльності. Такий концептуальний підхід може стати основою для нової теоретичної бази для трансформації традиційної університетської системи освіти. Згідно з цією моделлю освіти, джерелами для навчання має бути справжнє життя та безпосередній досвід.

Тому в Навчально-науковому інституті філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова організовуються сучасні формати заходів для поєднання теорії та практики, надається можливість втілення знань безпосередньо в реальному секторі креативної економіки України та Європі. Серед останніх подій виокремимо «Молодіжний філософський форум», який відбувся 11 квітня 2024 р. в Українсько-данському молодіжному домі. У заході взяли участь 42 учасника(ці) – це були здобувачі освіти Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики, були присутні викладачі та вихованці Київської МАН, були присутні учасники, які не причетні до філософської спільноти Драгомановського університету.

Нами було проведено анонімне опитування для вивчення ролі філософської освіти та перспектив її розвитку. В опитуванні взяли участь 25 учасників(ниць), що дає підстави для аналізу події.

Важливо, що 72% опитаних оцінили свій досвід участі у Форумі як «чудово», 24 % – «добре», 4% – «посередньо». Жоден респондент не обрав варіант – «погано».

На запитання «Що було найбільш цікавим для вас під час Форуму» маємо три відповіді-лідери: локація, неформальна атмосфера, спікери та виступи. Аналізуючи наведені відповіді, можна зробити декілька висновків про сприйняття учасниками(цями) Форуму.

По-перше, важливість локації свідчить про те, що молодь, яка цікавить філософією прагне проведенню додаткових фахових дискусій поза університетськими аудиторіями. На нашу думку, це також сприятиме формуванню глибшої професійної ідентичності. По-друге, найпопулярніша відповідь щодо неформальної атмосфери, свідчить про важливість соціальних взаємодій та можливості спілкування між учасниками(цями). По-третє, відповідь про спікерів та виступи підкреслює важливість проведенню заходів, де для молоді виступають інші молоді спікери(ки). Таким чином формується унікальний комунікативний простір, де відбувається обмін досвідом, знаннями та враженнями.

На запитання «Яка панельна дискусія корисна для Вашого професійного досвіду» 54,2% опитаних назвали панельну дискусію «Філософ у ХХІ столітті: освіта та суспільство», а 45,8% – панельну дискусію «Молодіжні спільноти та інституції: виклики та стратегії

розвитку». Така відповідь свідчить про те, що обидві теми панельних дискусій є цікавими для значної частини опитаних. Проте варто зауважити, що попри перевагу першої панельної дискусії, молодь активно виявляє інтерес до соціальних аспектів розвитку суспільства. На нашу думку, ця тема може викликати додатковий інтерес у зв'язку з питанням перспектив інституалізації філософії в сучасному світі.

На запитання «Які практичні навички ви здобули або покращили на Форумі» маємо такі відповіді-лідери: комунікаційні навички, критичне мислення, здатність до співпраці в групі та публічні виступи та вміння презентувати ідеї (останні два варіанти набрали однакову кількість відповідей). Такі відповіді підтверджують значення Форуму як платформи для розвитку практичних навичок, здобутих під час опанування філософії.

Отже, філософська освіта і наука дає можливість глибше розуміти та аналізувати складні проблеми сучасного світу, а також активно впроваджувати філософські концепції в практичну діяльність. Зокрема, важливими стають наукові доробки з історії філософії та філософії освіти професора Г.І. Волинки, які стали підґрунтям для створення сучасних освітніх програм, спрямованих на підвищення рівня культури мислення, які нині втілюються кафедрою філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики УДУ імені Михайла Драгоманова. Також досліджено сучасний управлінський підхід в організації підготовки фахівців у сфері філософії, що може розглядатись як запорука досягнення успіху в сучасній глобалізованій економіці, яка спирається на знання та інновації.

Література:

1. Андрущенко В. Роздуми про освіту: філософія та методологія. Київ : «МП Леся», 2012. 784 с.
2. Григорій Іванович Волинка: біобібліографічний покажчик. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 104 с.
3. Губерський Л., Кремень В., Ільїн В. Філософія: історія, суспільство, освіта. Київ : «МП Леся», 2012. 556 с.
4. Русаков С. Заходьте до Григорія Волинки. Освіта, 2015.
5. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи / за ред. Г. І. Волинки. 2-ге від. Київ : Каравела, 2011. 368 с.
6. Хейбер Дж Критичне мислення. Київ : ArtHuss, 2023. 200 с.
7. Alijevs, R., Chehlova, Z., Kevisa, I., & Chehlovs, M. The civic self-consciousness of contemporary secondary school students in the aspect of the humanistic paradigm of education. In *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 2020*. Vol. 3. Pp. 43–52.
8. McLaughlin, T. Education, philosophy and the comparative perspective. *Comparative Education*, 2004, №40(4). Pp 471–483.